

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

21 czerwca 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Władysław Pawlak (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

SSN Karol Weitz

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 21 czerwca 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Bank spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
z 26 października 2021 r., V ACa 254/21,
w sprawie z powództwa S. T. i M. T.
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.
o zapłatę i ustalenie,

**oddala skargę kasacyjną i zasądza od pozwanej na rzecz
powódki tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego
5400,00 (pięć tysięcy czterysta) zł z odsetkami w wysokości
odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia
pieniężnego za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia
wyroku pozwanej do dnia zapłaty.**

Grzegorz Misiurek
[SOP]

Władysław Pawlak

Karol Weitz

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Gdańsku wyrokiem z 30 grudnia 2020 r. ustalił, że umowa kredytu hipoteczny dla osób fizycznych „[...] waloryzowanego kursem CHF, zawarta przez powodów z [...] w W. [...] jest nieważna (pkt I); zasądził od pozwanej [...] S.A. w W. solidarnie na rzecz powodów kwoty [...] oraz [...] z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 24 stycznia 2020 r. do dnia zapłaty (pkt II); oddalił powództwo w pozostałym zakresie (pkt III) i obciążył pozwaną kosztami procesu (pkt IV).

Sąd Apelacyjny w Gdańsku wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną oddalił apelację pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego i orzekł o kosztach procesu, dzieląc w całej rozciągłości przyjęte za podstawę rozstrzygnięcia ustalenia faktyczne i ich ocenę prawną. Wskazał, że postanowienia umowy regulujące mechanizm indeksacji, przewidujące przeliczenie kwoty wypłaconego kredytu w PLN według kursu kupna CHF, zaś wysokości rat kapitałowo-odsetkowych zgodnie z kursem sprzedaży CHF - określonych w tabeli kursowych Banku miały charakter abuzywny. Nie były indywidualnie uzgodnione, zostały sformułowane w sposób niejednoznaczny, kształtujący prawa i obowiązki powodów w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco naruszający ich interesy. Nie precyzowały jednoznacznie sposobu i terminów ustalania kursu wymiany walut, na podstawie którego określone zostały m.in. kwota kredytu oraz raty kapitałowo-odsetkowe. Bank, będący profesjonalistą, nie wywiązał się należycie z ciążącego na nim obowiązku informacyjnego wobec powodów – konsumentów. Zaniechał ujawnienia pełnych i rzetelnych informacji o zmianach kursu waluty waloryzacyjnej na przestrzeni dłuższego okresu poprzedzającego zawarcie umowy. Nie wyjaśnił, jak - przy możliwym maksymalnym kursie tej waluty - mogą kształtować się jej zobowiązania, w szczególności wysokość miesięcznych rat oraz salda. Powodowie nie zostali również właściwie poinformowani o rzeczywistym ryzyku walutowym związanym z zawartą umową. Jej treść została ukształtowana w sposób pozwalający stronie silniejszej ([...]) na jednostronne określenie wysokości kwoty kredytu i rat kapitałowo-odsetkowych. Klauzule regulujące mechanizm waloryzacji, zarówno *spreadu* walutowego, jak i ryzyka walutowego, mają charakter abuzywny a ich wyeliminowanie wyłącza możliwość utrzymania umowy.

Sąd Apelacyjny uznał, że pomimo, iż w zakresie rat już uiszczonych powodom przysługuje roszczenie dalej idące (o zapłatę), to mają oni interes prawny w domaganiu się ustalenia nieważności umowy. Ustalenie to prowadzi do usunięcia stanu niepewności prawnej co do całego stosunku umownego i umożliwia wykreślenie hipoteki zabezpieczającej spłatę kredytu.

W skardze kasacyjnej, opartej na obu podstawach przewidzianych w art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., pozwana wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego w całości i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania, bądź uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie dokonanie zmiany tego orzeczenia i uwzględnienie apelacji w całości.

W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej zarzuciła naruszenie: art. 385¹ § 1 k.c. w związku z art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13; art. 385¹ § 1 w związku z art. 385² k.c.; art. 385¹ § 1 i 2 w związku art. 385² k.c.; art. 385¹ § 1 oraz art. 385¹ § 3 k.c.; art. 385¹ § 1 k.c. oraz - z ostrożności procesowej – art. 385¹ § 2 k.c. w związku z art. 7 ust. 1 i 8b ust. 1 dyrektywy 93/13 i art. 353¹ k.c. w związku z art. 2, 31 ust. 3 i 32 ust. 1 Konstytucji; art. 358 § 2 k.c. w związku z art. 385¹ § 2 k.c.; art. 41 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. Prawo wekslowe (jedn. tekst: Dz. U. z 2016 r., poz.160) w związku z art. 385¹ § 2 k.c.; art. 24 ust. 3 ustawy o NBP w związku z art. 385¹ § 2 k.c.,

Podstawę kasacyjną naruszenia przepisów postępowania skarżąca wypełniła zarzutem obrazy art. 316 § 1 k.p.c. w związku z art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13.

Powodowie w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniesli o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Apelacyjny, dokonując oceny postanowień umowy kredytu zawartej przez strony pod kątem ich abuzywności, zaaprobował ustalenia i wnioski Sądu pierwszej instancji istotne z punktu widzenia tej oceny. Wynika z nich jednoznacznie, że treść postanowień umowy dotyczących waloryzacji kredytu kursem CHF, w tym postanowień określających przeliczanie kursów walut zgodnie z tabelą kursów [...], nie były przedmiotem negocjacji i uzgodnień między stronami. Pracownicy

pozwanej nie wyjaśnili powodom (konsumentom) w sposób rzetelny mechanizmu waloryzacji. Nie przedstawili jej, w jaki sposób wzrost kursu CHF w stosunku do kursu PLN może wpłynąć na wysokość kapitału kredytu i rat jego spłaty oraz jak może ona zabezpieczyć się przed negatywnymi skutkami takiej zmiany. [...] posłużył się gotowym wzorcowym umownym. Powodowie podpisała oświadczenie o świadomości ryzyka walutowego, gdyż było to warunkiem zawarcia umowy; nie mieli jednak wpływu na jego treść i nie rozumiała jego znaczenia. Klauzule indeksacyjne nie zostały sformułowane w sposób prosty i zrozumiały, umożliwiając powodce oszacowanie wynikających z nich konsekwencji ekonomicznych, w szczególności całkowitego kosztu kredytu; kształtowały prawa i obowiązki powódki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jej interes, gdyż pozostawiała pozwanej pełną swobodę w ustalaniu kursu waluty, wpływającego w sposób istotny na całkowity koszt kredytu.

Skarżąca podniosła, że Sąd Apelacyjny, wyrażając powyższą ocenę, naruszył wskazane w skardze przepisy prawa materialnego. Zarzuty te nie mogły odnieść zamierzonego skutku.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego nie budzi wątpliwości, że klauzule przeliczeniowe zastrzeżone w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego do waluty obcej określają główne świadczenie kredytobiorcy (zob. m.in. wyroki: z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 13 kwietnia 2022 r. II CSKP 15/22; z 11 maja 2022 r., II CSKP 285/22 i z 20 maja 2022 r., II CSKP 15/22 – nie publ.). Stanowisko to uwzględnia orzecznictwo TSUE (zob. m.in. wyroki: z 20 września 2017 r., C-186/16; z 20 września 2018 r., C-51/17; z 14 marca 2019 r., C-118/17 i z 3 października 2019 r., C-260/18). Jego aprobatą nie może być uznana za przejaw naruszenia wskazanych przez skarżącą przepisów prawa materialnego. Z motywów zaskarżonego wyroku wynika wyraźnie, że postanowienia kształtujące mechanizm waloryzacji, w tym określające ryzyko walutowe oraz kursowe nie były sformułowane w sposób jasny i zrozumiały, w związku z czym zostały poddane kontroli pod kątem abuzywności i ocenione jako niezgodnione indywidualnie oraz wprowadzające rażącą dysproporcję praw i obowiązków kontraktowych na niekorzyść powodów. Przesłanki tej oceny zostały rozważone z uwzględnieniem – istotnych

dla jej prawidłowego przeprowadzenia - kryteriów wypracowanych w orzecznictwie Sądu Najwyższego oraz TSUE. Ocena ta została wyrażona w związku z twierdzeniem skarżącej, że klauzula przeliczeniowa zawarta w umowie kredytu nie określała głównych świadczenia stron. Skarżąca nie podjęła jednak nawet próby wykazania, że kontrola abuzywności tej klauzuli - w istocie określającej główne świadczenia stron – powinna uwzględniać inne przesłanki niż dostrzeżone przez Sąd Apelacyjny. Nie podniosła również argumentów podważających skutecznie wyprowadzonego z tej kontroli wniosku, że sporna klauzula nie została sformułowana w sposób jednoznaczny. Wbrew jej zapatrywaniu, ocena ta była wynikiem rozważenia postanowień umownych kształtujących tę klauzulę nie tylko w aspekcie przejrzystości pod względem formalnym i gramatycznym, ale również w kontekście możliwości oddziaływania na świadomość konsumenta następstw ekonomicznych jej zastosowania. Poniesione przez skarżącą zarzuty nie mogły zatem usprawiedliwiać odmiennego – wadliwego – założenia, na którym oparte zostały zarzuty naruszenia prawa materialnego.

Niedozwolone postanowienie umowne jest od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść konsumenta, który może udzielić następnie świadomej i wolnej zgody na to postanowienie, przywracając mu skuteczność z mocą wsteczną. W sprawie niniejszej powódka zgody takiej nie wyraziła; przeciwnie, sprzeciwiła się przyjęciu takiego rozwiązania.

W orzecznictwie wskazuje się, że wyeliminowanie niedozwolonych klauzul kształtujących mechanizm indeksacji i uznanie za wiążące pozostałych postanowień umowy prowadziłoby do przekształcenia kredytu złotowego indeksowanego lub denominowanego do waluty obcej w zwykły kredyt złotowy, jednak oprocentowany według stawki powiązanej ze stawką LIBOR, a więc tak daleko idącej zmiany umowy kredytu, że stałaby się ona umową o odmiennej istocie i charakterze. Podkreśla się przy tym, że w rozważanym przypadku zastosowanie w umowie kredytu złotowego oprocentowania według stawki LIBOR byłoby sprzeczne z naturą stosunku prawnego zawiązanego przez strony. Skoro zaś po wyeliminowaniu tego rodzaju klauzuli utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe, to nie można uznać, że strony pozostają związane umową w pozostałej części. W takiej sytuacji zachodzi podstawa do stwierdzenia

nieważności umowy kredytu (zob. m.in. uchwały Sądu Najwyższego: z 16 lutego 2012 r., III CZP 11/20, OSNC 2021, nr 6, poz. 40 oraz z 7 maja 2021 r. – zasada prawna - III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9 poz. 56, a także wyroki Sądu Najwyższego: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22 i z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22 - nie publ).

Możliwości usunięcia luki w umowie nie stwarza art. 358 § 2 k.c., wprowadzony do Kodeksu cywilnego z dniem 24 stycznia 2009 r. ustawą z dnia 23 października 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz ustawy – Prawo dewizowe; Dz.U. z 2008 r., Nr 228, poz. 1506), a więc po zawarciu przez strony umowy. Zobowiązanie wynikające z umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej jest wyrażone w złotych polskich; waluta obca stanowi w przypadku tej umowy jedynie miernik wartości zobowiązania zaciągniętego w walucie polskiej oraz świadczeń spełnianych przez kredytobiorcę w walucie polskiej. Tymczasem art. 358 § 2 k.c. - co wynika jednoznacznie z treści art. 358 § 1 k.c. - odnosi się do zobowiązań wyrażonych w walucie obcej. Luka powstała w następstwie usunięcia z umowy niedozwolonej klauzuli indeksacyjnej nie mogła zatem zostać wypełniona przez odwołanie się do art. 358 § 2 k.c. Podstawy do jej usunięcia nie dawał również art. 41 P. weksl. Chybiony był zatem również – oparty na założeniu przeciwnym – zarzut naruszenia art. 316 § 1 w związku z art. 6 ust. 1i art. 7 dyrektywy 93/13.

W orzecznictwie TSUE zostało wyjaśniane, że sądy krajowe są uprawnione do eliminowania z umowy niedozwolonych postanowień umownych, jednak bez możliwości dokonywania ich redukcji utrzymującej lub zastąpienia innymi postanowieniami (zob. wyroki: z 14 czerwca 2012 r., C-618/10; z 6 marca 2019 r., C- 0 i C-197/17 oraz z 30 maja 2013 r., C-488/11).

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

Grzegorz Misiurek

Władysław Pawlak

Karol Weitz

(M.K.)

[a]